

והנה הא דלא סגי לכהן הכיסוי כמו לכל נשמה, דהיינו הגוף – מוכרחים לומר דגם גופו קנה מדרגה פנימית, על כן גם גופו צריך לכיסוי הבגדים. וכן מוכח מדברי המהר"ל... והנה מנחה שקומצין ממנה להקטיר לגבוה, היינו שכל חלקי הקדושה שהיו מפורזים בכל המנחה, נקבצו באו כולם בקומץ ועולין לגבוה והשיריים נאכלין לכהנים, והקומץ במקום הדם שבמזבח, שהדם הוא הנפש ובו נקבצים כל חלקי הקדושה והחיות של הזבח. והקומץ לגבי שיריים הוא כערך הנפש לגבי הגוף, שהיא פנימיות המנחה. ונקרא אזכרתה – כי זכירה היא פנימיות של דבר וכן שבת – יומא דנשמתא – כתיב ביה זכור. ונבחר הקומץ לגבוה כמו שנבחרה הנשמה מהגוף, כמו שאיתא בזוהר הקדוש, שהקב"ה אתרעי בנשמתא דבר נש ולא בגופא.

ועל כן הכהנים שגם גופם במדרגת נשמה, ע"כ כולה כליל ואין בה קמיצה. ובוהו יובן טעמו של רבי שמעון, דסבירא ליה מנחת חוטא של כהנים נקמצת והקומץ קרב לעצמו והשיריים קריבין לעצמן – דמאחר שהוא חטא חטא שוגג זה מתיחס לגוף ולא לנשמה, שוב אי אפשר שיהיה גופו עוד במדרגת נשמה, ודי שזה קרב לעצמו וזה קרב לעצמו. ורבנן סברי דמכל מקום מאחר שאין נפטל מהכהונה, ואפילו כהן גדול שסרח מלקין ומחזירין אותו ואין למעלתו השתנות, על כן אין בו קמיצה כלל' (שם משמואל – צו).

דף עה

'החלות טעונות בלילה ורקיקין משיחה... אמר רבא: לא לישתמיט ולכתוב חלות משוחות ורקיקין בלולין'. יש מי שכתב שרבא בא לפרש שאפילו בדיעבד, אם החליף ומשח בחלות ובלל ברקיקין – מעכב (פירוש רבי אליהו מורחי ויקרא ב,ד). ויש מי שחלק, שהרי כל עיקרה של הבלילה אינה מעכבת, הלכך גם כשהחליף אינו מעכב (לחם משנה מעשה הקרבנות יג,ח).

שמא כוונת הרא"ם 'עייכוב' – שלא קיים מצות בלילה, אבל המנחה אינה נפסלת. ונפקא מינה שאם בלל ברקיקין צריך לשוב ולמשות. או אף יביא מנחה אחרת. ורק אם כבר עשאה כשרה.

ובמנחת חינוך (קטז,י) רצה לפרש דברי הרא"ם שאם שינה ומשח החלות ולא בללן, הרי הם רקיקים. וכן להפך, רקיקים שבללם היינו חלות ואינם רקיקין, הלכך פסול. והניח שם שזוהו החילוק היחיד בין הגדרת החלה לרקיק – בלילה בשמן או משיחה. אלא שהקשה על הנחה זו. וע' במובא לעיל (סג) מהראב"ע, שנראה שהגדרת חלות או רקיקים תלויה במעשה האפיה, אם עבה ורכה או דקה וקשה, ולא דוקא בבלילה או ברקיקה. ואולם אין הדבר ברור. ע"ש.

'פתות אתה פתים מנחה – לרבות כל המנחות לפתיתה. יכול שאני מרבה אף שתי הלחם ולחם הפנים, תלמוד לומר אתה'. אף על פי ששתי הלחם ולחם הפנים אינם קרבים על המזבח, הייתי אומר שטעונים פתיתה, כשם שמנחת כהנים טעונה פתיתה הגם שאינה נקמצת – לדעת חכמים. לכך הוצרך למעטם מפתיתה מן הכתוב.

ומה שממעטים אותם ואין ממעטים מנחת כהנים – משום שמסתבר יותר למעט מפתיתה אותן מנחות שאינן קרבות על המזבח (עפ"י 'חדושי הרשב"א').

רש"י כת"י ותוס' כתבו שמסתבר למעטם לפי שהם של ציבור, שלא כמנחת כהנים שהיא של יחיד והיא בכלל 'ונפש' הכתוב בפרשה. ואולם ודאי אין למעט מנחת ציבור משום שנאמר 'ונפש'. תדע, שאם כן נמעט מנחת העומר [שיש בה שמן, שלא

כשתה"ל ולחה"פ] מיציקה [אבל מפתיתה אין למעטה, שהרי היא באה סלת] – אלא ודאי אין כאן מיעוט לעצמו, אלא רק סברה היא בדרשת הכתוב.

(ע"ב) 'קופל אחד לשנים ושנים לארבעה... ר' שמעון אומר... וכולן פותתן כזיתים'. ואם תאמר, כיצד אפשר לקמוץ כשהמנחה מחולקת לארבע חתיכות, באופן שלא יהא הקומץ חסר או יתר? ונראה שמלבד ארבעת הפתיתים הללו הוא פותת חתיכה (אחת מהארבע) לחתיכות דקות כדי שיוכל לקמוץ.

ור' שמעון סובר שפותת את המנחה כולה לחתיכות דקות כזיתים ('חדושי הרשב"א'). דבריו מבוססים על ההנחה שיש כאן מחלוקת בין ר' שמעון לתנא קמא, שלת"ק אינו פותת לזיתים. וכן הוא בפירושו רש"י מכת"י. ולכך הוקשה לו כיצד אפשר לקמוץ. אבל רש"י בפירושו האחר כתב לשונות אחרים, ולדעה זו גם לתנא קמא פותת בכזיתים, ושפיר אפשר לקמוץ. וראה עוד בפרטי שיעורי הפתיתה ובבאור דברי רש"י, בחזון איש כה, ט. ואם תאמר לפירוש המיוחס לרשב"א, שלתנא קמא פותת לחתיכות קטנות רק חלק מסוים לצורך הקמיצה, אם כן, מדוע נצרך להבדיל את ארבעת הפתיתים, והלא ההבדלה אינה נועדה אלא לצורך קמיצה [שלכך מנחת כהן פותת ואינו מבדיל], וכיון שקומץ רק מן החתיכות הדקות, אין צורך בהבדלת השאר? – יש לומר שלא חילקו בדבר, לומר שחלק יבדיל וחלק לא יבדיל. ועוד יתכן שההבדלה אינה צורך קמיצה גרידא, אלא היות ואמרה תורה לקמוץ, מזה שמענו שהפתיתה הנצרכת באותה מנחה, היא פתיתה שיש בה הבדלה, נמצא שאם לא יבדיל חלק ממנה, כאילו לא פתת. וצ"ע.

'אמר רבה: אינו מקפלה לארבעה אבל מקפלה לשנים'. וגם לרבי שמעון שאמר 'מנחת כהנים ומנחת כהן משיח אין בהן פתיתה' – היינו אין בהן פתיתה לארבעה אבל פותת לשנים, שהרי נאמר במנחת כהן משיח מנחת פתים. נמצא אם כן שאין מחלוקת במנחת כהן משיח אלא במנחת כהנים; תנא קמא משה אותה לשאר מנחות ור' שמעון משה למנחת כהן משיח, שגילתה תורה במנחה זו שכל שאין בה קמיצה אין בה פתיתה לארבעה (עפ"י חזון איש כו, ז ח).

נראה שר' שמעון טעמו דרשי טעמא דקרא, ומפרש שלכך נאמר בחביתין 'מנחת פתים' ולא 'פתות אותה פתים' – לומר שאינו פותת יותר משנים, כיון שאין שם קמיצה. ומזה הוציא דין לשאר מנחת כהנים. ופשוט ש'מנחת כהנים' שאמר ר' שמעון – מנחת נדבה היא, אבל מנחת חוטא שלהם, הלא לשיטתו (עב): היא נקמצת, וטעונה פתיתה גמורה והבדלה. כ"כ המפרשים.

ואולם יש מפרשים שרבי שמעון אינו פותת כלל, ומה שאמרה תורה 'מנחת פתים' היינו לומר שדינה כדין מנחת מחבת לענין טיגון או יציקת שמן (עפ"י 'חדושי הרשב"א' ועוד. וכ"מ מפרש"י). ויש מפרשים שבזה נחלקו; לחכמים מנחת כהן משיח טעונה פתיתה אחר הכפל ולר"ש אינה טעונה (עפ"י לחם משנה מעה"ק יג, ד בדעת הרמב"ם). או בדרך זו: לחכמים מבדיל החלות לשתים ומקריב מחצית מכל חלה בבקר ומחציתה בערב. ולר"ש לא היה מבדיל (ע"ש בשם הסמ"ג, ובמשנה למלך).

'היה עומד ומקריב מנחות בירושלים – אומר ברוך שהחיינו וקימנו'. לפירושו אחד ברש"י (וכן פירש רש"י בברכות לז:), 'ישראל המביא את המנחה הוא המברך 'שהחיינו'. והתוס' (ע"ש) חולקים וסוברים שהכהן המקריב הוא מברך.

ונראה שרש"י סובר כדעת הרמב"ם (ברכות יא, י) שהעושה מצוה לאחרים אינו מברך 'שהחיינו', כי ברכה זו אינה כשאר ברכות המצוה שהשליח העושה הוא המברך (כמו שהוכיח רעק"א (תלב) משליח התורם). [ונראה שגם הרמ"ך (המובא בכסף-משנה שם) אינו חולק על כך, אלא רק בדין 'שומע כעונה', כגון המקדש עבור אחרים, מברך המקדש ברכת 'שהחיינו' ומוציא בה את האחרים, ולזה גם הרמב"ם מודה כמו שכתב הכס"מ, אבל שליח העושה מצוה לאחר – אין השליח מברך 'שהחיינו'].

וסובר רש"י שברכת 'שהחיינו' מברך בעל המצוה, לכן הישראל מברך. שהרי אנו רואים ששונה ברכה זו משאר ברכות, שהשליח אינו מברכה – הרי שברכה זו נתקנה למי שעלתה לו המצוה. וכן מבואר ב"ד (רס"ה, 1) שלדעת הרמב"ם אבי הבן מברך 'שהחיינו' על מילת בנו, גם כאשר מוהל אחר מל עבדו [וכפי שבאר שם הגר"א, לפי שהיא מצוה המוטלת על האב].

ונראה שגם לפי הצד בגמרא (בבב"ב כג) שהכהנים הנם 'שלוחי דרחמנא' ולא 'שלוחי דידן', אעפ"כ הישראל מצווה בדבר, ומקיים את מצוותו בכך שהכהן מקריב עבדו את הקרבן, ולכן הישראל מברך 'שהחיינו' (מהגר"ז גולדברג שליט"א).

הנה כתב הפרי-מגדים (ח – הובא במשנ"ב שם סק"ד ובערוה"ש יא), שאנשים שקנו כמה טליתות חדשות ובאים להתעטף בהם ביחד, הגם שבברכת 'להתעטף' אחד מברך לכולם, ברכת 'שהחיינו' כל אחד יברך לעצמו. ומקורו מדברי הרמב"ם הנ"ל. ומבואר שהבין בדעת הרמב"ם שגם כאשר מקיים המצוה שומע את ברכת המברך, אין לברך 'שהחיינו' אלא זה שהמצוה שלו. ומלבד שיש לדחות כנ"ל שאין דברי הרמב"ם אמורים אלא בשליח ולא באופן שמקיים המצוה שומע את הברכה, אך גם אם לא ננקוט כן, עדיין אין הוכחה באופן הנ"ל שבין כך צריך זה לברך 'שהחיינו' על של עצמו – מדוע לא יוכל השני לצאת ידי חובה בברכתו של זה מדין 'שומע כעונה'. ומנהג העולם יוכיח, שיוצאין גם בברכת 'שהחיינו' של אחר, בתקיעת שופר מקרא מגילה וקידוש היום. ואמנם יש לחלק שכאן לכל אחד יש טלית שלו, וברכתו מתייחסת לטלית הפרטית שלו, משא"כ בשופר שכולם שותפים במעשה מצוה אחד. וכן אולי יש לחלק בין 'שהחיינו' על הגאון דבר חדש, ו'שהחיינו' של מצוה. מכל מקום מהרמב"ם לכאורה אין ראייה לדינו של הפמ"ג.

'היה עומד ומקריב מנחות... נטלן לאכלן מברך המוציא לחם מן הארץ'. רבנו תם (בספר הישר רצו). ומובא בתוס' ברכות לו ופסחים לו: ד"ה דכ"ה הוכיח מכאן שעיסה שנעשית בבישול או בטיגון, ללא אפיה בתנור – אם בלילתה עבה מברכין עליה 'המוציא', שהרי פסק ושנה 'מנחות' סתם, משמע אף מנחת מחבת ומרחשת שאינן נעשות בתנור אלא בטיגון. ואין סברה לחלק בין טיגון (בשמן) לבישול (במים). ואולם יש סוברים שאין מדובר כאן אלא במנחת סולת או מאפה תנור, אבל מעשה מחבת ומרחשת – אין ברכתו 'המוציא' אלא 'מזונות' (עפ"י רמב"ם; פירוש ר"ש משנן חלה א,ה [והובא ברא"ש פסחים פ"ב טז, וברבנו יונה וברבנו ירוחם]; ריטב"א ברכות לו; ספר המכריע סג).

הר"ש שם צידד לומר שמדובר בכל המנחות, ויש חילוק בין שמן מועט למרובה. ובשו"ת הריב"ש (כח) תמה על סברה זו, שהרי המרחשת היא כלי עמוק שמעשיה רחשים, ואין מנחת חסרה מלוג שמן לעשרון, 'ואם זה הוא שמן מועט יודיענו מהו מרובה'.

שתי הדעות הובאו בשולחן ערוך (או"ח קס"ה, יג). והסיק: 'וירא שמים יצא ידי שניהם, ולא יאכל אלא על ידי שיברך על לחם אחר תחלה'. [ואם אכל כדי שביעה – כתבו אחרונים שמן הדין יש לחוש לדעת הסוברים שלחם גמור הוא וחייב בברכת המזון דאוריתא. מובא במשנ"ב שם].

יש להדגיש שכל זה מדבר כשיש לו תואר לחם, להוציא אטריות וכדומה [וכמו לחם העשוי לכותה שבברכות שם, שאם עשאו כלמודין, אינו עשוי כלחם ופטור הגם שבלילתו עבה. תר"י], וגם מדובר כשהעיסה נילושה במים, אלא שניטגנה בשמן, אבל עיסה שנילושה בשמן או בביצים או במשקים אחרים – דינה שונה (עפ"י הרמ"א שם. ע"ש פרטים נוספים).

יש סוברים (ט"ז, הגר"ז ועוד), שגם לדעת רבנו תם שדינו כלחם, זהו רק כשקבע עליו סעודתו. ויש חולקים (ע"ש בבאור הלכה).

'הכא במאי עסקינן בשערסן. אי הכי... ואי בשערסן, האי שאכלן?! שאכלו מיבעי ליה...' מכאן יש

ללמוד מה שהמציא ידידי הרב בלייכר שליט"א, לטחון מצות ולחזור וללושן במים ולאפותן בתנור כדי שאכילתן תהא נוחה, ובכך ניתן לאכול כזית או שני כזיתים ביחד. ולכאורה יש סברה לומר שאין יוצאים ידי חובה במצה כזו, כי האפיה הראשונה בטלה כבר, ואילו האפיה השנייה נעשתה באופן שאי אפשר לבוא לידי חימוץ, והרי דעת הרמב"ן שהלש מצה במי פירות אין יוצאים בה ידי חובה לפי שאינה באה לידי חימוץ, וגם כאן נאמר כיון שהאפיה השנייה נעשתה ממצות אפויות שאי אפשר להן להחמיץ, אין זו מצה כשרה לצאת ידי חובה בפסח; –

אולם מכאן יש ללמוד שאין סברה זו נכונה, אלא כיון שהיה ראוי להחמיץ לפני האפיה הראשונה, יוצאים בה ידי חובת מצה; שהרי העמדנו הברייתא כשלקט מחמשת המינים פירורים פחות מכזית [ולפרש"י מבואר גם שהחזירן לסולתן] וערסן, ועל זה שנינו שיוצא בה ידי חובתו בפסח. ואעפ"י שהקשו על תירוץ זה, לא דחו את הדין אלא דחו האוקימתא משום קושי לשוני. ולכן להלכה דקיימא לן כרבא שגם כשאין בפירורין כזית לא בטל שם 'לחם' ממנו כל זמן שיש לו תואר מראה לחם, אם כן גם במצה שטחנה ואפאה שוב, יצא (הגר"נ גולדברג שליט"א).

דף עו

'כל המנחות באות עשר עשר'. רש"י (מכת"י). וכן הובא ב'חדושי הרשב"א'. וכן נראה ממה שכתב רש"י לעיל נט. כתב שהוא הדין מנחת סולת. ואין הדבר מוסכם (ע' במצוין שם ממשנה למלך ושאר אחרונים).

'תא שמע דתניא שיפה ובעיטה בחיטין. רבי יוסי אומר: שיפה ובעיטה בבצק'. פירוש, מכך שחזר ואמר 'שיפה ובעיטה בבצק' – משמע דוקא בצק, שאילו בא להוסיף לא היה לו לשנות אלא 'ר' יוסי אומר: בבצק' (חדושי הרשב"א).

(ע"ב) 'כל המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרון – פסולות'. הגם שאי אפשר לצמצם המידה בדיוק, הפרש מועט כזה שאינו ניכר, אינו פוסל – שלא ניתנה תורה למלאכי השרת (עפ"י תוס' לעיל י: ד"ה קמץ; כג. ד"ה הוא. וכמוש"כ בחזו"א כא, יג. ע"ע במצוין לעיל יא. וע"ע חדושים ובאורים יב).

'רבי שמעון אומר: לא היה להן קצבה'. רש"י מכת"י: 'אלחם הפנים קאי' (ולהם לשון רבים – על שתיים עשרה חלות). ומשמע ש"ג נפה במנחת העומר מוסכם על כל הדעות. וכן משמע מסתימת המשנה לעיל (סו). שלא נחלק שם ר' שמעון.

וכן משמע קצת בגמרא, שעל דברי ר' שמעון הובאה הברייתא המדברת על לחם הפנים. וכן נראה מרש"י ומהשטמ"ק (אות ה) ומ'חדושי הרשב"א' שגרסו בברייתא שבגמרא 'ר' שמעון אומר שלש עשרה נפות היו במקדש זו למעלה מזו... ולא 'ר' שמעון בן אלעזר' כמו הגרסה שלפנינו.

ראיה נוספת; לפי מה שכתב רש"י כאן ש"ג נפה – מהלכה למשה מסיני [ונראה מקורו וטעמו שהוא בכלל מה שאמרו (ביומא פ).] 'שיעורין – הלמ"מ'. ובכלל זה כל דבר שתלוי במנין וקצבה, וכמו שכתב הרא"ש בתשובה על בן י"ג למצוות – שהלכה למשה מסיני הוא, בכלל 'שיעורין'], והלא ידועים דברי הרמב"ם (ממרים פ"א; סהמ"צ שורש ב; ובהקדמתו למשנה) שלא תימצא מחלוקת בין החכמים בהלכה למשה מסיני. ואולם לפי מש"כ בב"ק יז אפשר שאין כוונת הרמב"ם אלא בדברים שמפורש בגמרא עליהם 'הלכה למשה מסיני'. ולפי"ז אין ראיה מכאן שר' שמעון אינו חולק.